

MODERNSUSE KOGEMISE VIISID EESTI JA SOOME KULTUURIS

Eelmise aasta 9. ja 10. detsembril toimus Tallinnas rahvusvaheline konverents „Ways of Experiencing Modernity in Estonian and Finnish Literature and Culture at the Beginning of the 20th Century: Similarities and Differences”. Korraldajateks olid Tallinna Ülikool ning Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus koostöös Helsingi ja Turu ülikooliga. Konverentsi teema „Modernsuse kogemise viisid eesti ja soome kirjanduses ja kultuuris XX sajandi alguses: sarnasused ja erinevused” oli sihilikult lai. Korraldajatena tahtsime kaasata võimalikult palju modernsuse kontekstis töötavaid uurijaid Eestist, Soomest ja mujalt maailmast. Modernsuse kogemise viisid viitavad erinevatele ja vastuolulistele modernsuse diskursustele, nendega seotud ideoloogiatele ja nende kehtestajatele (k.a nendega haakuvatele rühmitustele ja modernsetele kunstivooludele) ning nende esiletulekut soodustanud moderniseerumisprotsessi eri aspektidele. Niisiis konverents andis võimaluse rääkida praktiliselt millest iganes tingimisel, et teema paigutuks üle-eelmise sajandivahetuse või XX sajandi esimese poole modern-

suse konteksti. Kõlama jäidki mitmed teemapuntrad, millest igaühe lahtiharutamine nõuaks eraldi seminari või konverentsi. Näiteks modernsuse žanridest arutleti peamiselt (intiim)päeviku ja essee üle, modernsuse diskursustest keskenduti eelkõige dekadentsile ja feminismile ning nende diskursuste peamistele kehtestajatele; modernsuse figuuridest oli juttu põhiliselt nn uuest naisest. Osa tekste koondus märksõnade *laps* ja *lapsepõlv* alla. Kuid vaatamata fookuse hajumisele võib ürituse lugeda mitmes mõttes kordaläinuks.

Esimese päeva ettekannetevoor algas Jyväskylä ülikooli soome ajaloo professori Tiina Kinnuneni ettekandega „Ellen Key ideede vastuvõtt XX sajandi alguse Soomes”. Rootsi feminist, kirjanik ja teoreetik Ellen Key (1849–1926), kelle tekste tundis ka XX sajandi alguse eesti haritlaskond (osaliselt tõlgiti „Abielu ja armastus” 1905, „Ema ja laps” 1908), oli tihedalt seotud Soome kultuurieliidiga, külastades Soomet XIX sajandi lõpus kahel korral (1887. ja 1899. aastal). Samas muutis tema kirjutiste provokatiivne sisu, mis kajastas soo- ja klassisuhteid ning moodsat

abielu, tema läbisaamise soome feministidega komplitseerituks. Kui soome liberaalsemad feministid suhtusid tema vaadetes soosivalt, siis konservatiivsem tiib (Suomen Naisyhdistys eesotsas selle juhi Alexandra Gripenbergiga, 1857–1913) ründas oma kirjutistega teravalt Key vaateid. Lahkhelide tautaks olid Kinnuneni meelest lahknevad inimprogressi feministlikud interpretatsioonid.

Kinnuneni ettekandega haakus osaliselt Tartu Ülikooli kirjandusteooria dotsendi ja Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteaduri Leena Kurvet-Käosaare teema „Armastuse mudelid Aino Kallase ja Marie Underi loomingus”. Toetudes Kallase päevaraamatutele ja ilukirjanduslikele teostele ning Underi kirjadele ja luuletustele, väitis esineja, et armastusteema ei ole neis üksnes kirjanike isikliku elu püüdluste ja soovide väljendus, vaid haakub tihedalt toonase Euroopa kultuurikontekstis levinud iha ja seksuaalsuse diskursustega. Mõlema naise loomingus peegelduvad Ellen Key seisukohad armastuse vabadusest ning naise õigusest abielluda armastusest (vt „Abielu ja armastus”, „Rahel Varnhagen”). Veel väitis Kurvet-Käosaar, et Kallase ja Underi jaoks ei olnud armastuse ja iha otsingud eesmärk omaette, vaid oluline osa kunstniku identiteedi konstrueerimise ja loomepoetika kujunemisprotsessist.

Tallinna Ülikooli võrdleva kirjanduse lektor Ave Mattheus rääkis oma ettekandes „Laps-jutustaja ja lapsekesksed ideed XX sajandi alguse eesti kirjanduses”, et XIX sajandi lõpus ja XX sajandi alguses ilmus ridamisi memuaartekste, mis meenutasid autori lapsepõlve ja noorukiiga. Need lapsepõlvelood, mille fiktsionaalsuse aste on erinev, ulatusid poisipõlve seikluste humoorikast kirjeldusest (E. Vilde, J. Lattik) ja minevikuaegade melanhoolsest meenutamisest (J. Liiv, E. Enno) lugudeni, mis olid küllastatud etnograafilisest materjalist (A. H. Tammsaare, A. Haava, J. Parijõgi, M. Sillaots). Mainitud lugudes

on jutustajaks kas laps või täiskasvanu, kes üritab asetuda lapse rolli, või kõiketeadjast jutustaja, kes siiski sarnaneb mitmeti lapstegelasega. Kitsamalt huvitas Mattheust, kuidas kujutatakse subjektsust ehk milliseid narratoloogilisi võtteid ja retoorilisi vahendeid mainitud tekstides kasutatakse. Millal lapse vaatepunkt eesti kirjandusse tuleb ning kas ja kuivõrd see seguneb täiskasvanu vaatepunktiga? Kokkuvõtteks leidis esineja, et kasvav huvi laste ja nende maailma vahendamise vastu on märk muutunud arusaamadest seoses lapse ja lapsepõlvega ning viitab mh innovatiivsete pedagoogiliste põhimõtete (Montessori, Fröbel, Key) jõudmisele Eestisse.

Konverentsi ettekandeid täiendas kaks arutlusringi, milles soomlased tutvustasid oma käimasolevaid uurimisprojekte. Esmalt rääkisid projekti „Haprad subjektid: lapsepõlv soome kirjanduses ja meditsiinis 1850–2000” liikmed: Turu ülikooli õppejõud ja uurijad Päivi Lappalainen, Kati Launis ja Kirsi Tuohela. Selle Soome Akadeemia rahastatava projekti (2012–2016) eestvedajaks on prof P. Lappalainen. Projekti metodoloogia on esiteks historiseeriv, sest eesmärgiks on paigutada tekstid ja nähtused konkreetse ajaloosisse, sotsiaalsesse ja kultuurilisse konteksti; teiseks interdistsiplinaarne, sest omavahel seotakse kirjandusteaduse, kultuuri- ja narratiiviuringute, lapsepõlveuringute, historiograafia (kooli ajalugu, meditsiini ajalugu), tervise sotsioloogia ja kunstiuuringute lähenemisviisid; kolmandaks on tege mist interseksionaalse lähenemisega, sest jälgitakse, kuidas rassi, klassi ja soo põiming kujundab arusaamu lapsepõlvest.

Uurimisrühma liikmed rõhutasid lapsepõlve uurimise tähtsust moodsa elu lahutamatu osana ning osutasid sellele, et erinevates representatsioonides tuleb laps esile eelkõige hapra subjekti na. Peamiseks fookuseks on lapsepõlve konstrueerimise seotud normid ja

ideaalid. Veel juhiti tähelepanu sellele, et lapsepõlv tematiseerub juba valgustuse ja romantismi perioodil.

Kõnesoleva projektiga on omakorda seotud mitmed alaprojektid: P. Lappalainen „Haigus, tüdrukupõlv ja agent-sus soome tüdrukute romaanides”, Jutta Ahlbecki „Tüdrukute vaimne tervis ning lapse psühholoogia ja psühhiaatria teke”, Kati Launise „Lapse figuur soome kirjanduses” ja K. Tuohela „Lapsepõlve idee soome autobiograafiates ja haiguse narratiivides”. Ka neist andis igaüks (v.a Ahlbeck) põgusa ülevaate.

Teises, intrigeeriva pealkirjaga arutlusingis „Rahategijad, poolmaailm, lihtrahvas ja impeeriumi vari”, esitlesid Turu ülikooli õppejõud ja uurijad Elsi Hyttinen, Kaisa Kurikka ja Viola Parente-Čapková oma projekti „Kompilitseeruva maailma raamatud 1910. aastate soome kirjanduses”. Uurimis-perioodiks on 1907–1917 ning neli figuratsiooni: 1. autorlus, 2. raha, 3. rahvus ja seksuaalsus, 4. Venemaa ja venelane. Raskuspunkt on 1910. aastatel, kuivõrd see aeg ja selle ümber toimunu on põhjalikumalt läbi uurimata. On küll tegeldud mõne olulise kirjanikuga, kes 1910. aastatel oma töid avaldasid, näiteks Eino Leino, Maria Jotuni, Maiju Lassila ja L. Onerva, kuid nende töid on harva loetud paigutatuna tollasesse spetsiifilisse ajaloolisse konteksti, mis osutab laiemalt ühiskonna moderniseerumisele ning kitsamalt kirjanduses toimunud esteetiliste murrangute ja ideede vahetusele.

Esimese päeva viimane sessioon oli pühendatud eesti ja soome kirjandusliku dekadentsi analüüsile. Sõna sai siinkirjutaja ning kaks staažikat soome kirjandusliku dekadentsi uurijat: Turu ülikooli lektor ning Praha Karli ülikooli dotsent Viola Parente-Čapková ning Helsingi ülikooli soome kirjanduse professor Pirjo Lyytikäinen. Konverentsil kõneles Parente-Čapková L. Onerva „Mirdja” muusikalisest mimeesist ja väitis, et muusika on „Mirdjas” (1907) oluline nii sisulise motiivina kui ka

teksti struktureerijana. Kui lähtuda Onerva tööde kosmopoliitilisest iseloomust ja autori seotusest eri kunstiliikidega, võib tema tekstide analüüsiks rakendada mõistet *interkunsti esteetika*. Lyytikäineni ettekanne „Haiguse troobist soome dekadentlikes kirjutistes” keskendus dekadentsi diskursuse avamisele kahes tekstis: Volter Kilpi romaanis „Antonius” (1903) ja Joel Lehtoneni romaanis „Mataleena” (1905). Kõlama jäi mõte, et romaanid esitavad kumbki omal moel haigust kui ruumi, mis heidab uut valgust „terveolekule”.

Siinkirjutaja ettekanne „A. H. Tammsaare „Varjundid” kui eesti kirjandusliku dekadentsi näide” rõhutas, et „Varjundid” (1917) on Tammsaare loomingu kontekstis üks kolmest tekstist – „Kärbse” (1917) ja „Juuditi” (1921) kõrval –, kus dekadentsi diskursus tuleb esile kõigil tekstiloomel tasanditel. Lisaks dekadentsile omaste diskursiivsete elementide esiletoomisele seostasin „Varjundid” dekadentsi diskursuse ühe olulisema kehtestaja ja edasiarendaja F. Nietzschega ja eelkõige tema essee-ga „Ajaloo kasut ja kahjust elu jaoks” (1873; „Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben”).

Konverentsi teise päeva ettekannete hulgas leidis mitmeid tekste, kus soome ja eesti modernsus kogemused aset-sid otseselt üksteise kõrvale. Turu ülikooli doktorandi Kai Stahli ja tema juhendaja, Turu ülikooli kunstiajaloo dotsendi ja Soome Akadeemia vanemteaduri Tutta Palini kaksikettekannene „Serialiseeritud ja kehalisustatud: naiskunstnike uue naise visualiseerimised” keskendus uue naise kujule kahe samasse põlvkonda, kuid eri rahvusse kuuluva naiskunstniku töödes. Stahli huvitasid eesti kunstniku Natalie Mei (1900–1975) uue naise konstruksioonid 1927. aastal Päevalehe lisalehes Kratt ilmunud karikatuuridel. Pilte täiendavas jutus pealkirjaga „Daamide karakter ja nende soengud” jaotab Mei oma kaasaja naised nende soengute jär-gi kuueks tüübiks, küsides lõpetuseks

irooniliselt: kas soengu muutus võiks viia karakteri muutuseni? Nagu Mei kirjutistest ilmneb, oli tema karika- tuuride seeria vastureaktsiooniks paar kuud varem Päevalehes ilmunud tösi- meelsele artiklile „Daamide karakter ja nende jalad”, kus naised jagunesid jalgade kuju järgi neljaks isiksuse tüü- biks. Antud juhul on oluline, et mõlema teksti naistüüpide osa haakub nn uue naise kuvandiga.

Tutta Palin keskendus soome nais- kunstniku, ajakirjaniku ja ärinaise Ingrid Söderströmi (1898–1974) nais- tüüpide analüüsile 1920-ndate lõpus ja 1930-ndate alguses. Esineja tutvustas Söderströmi viieosalist illustreeritud reisikirja, mis ilmus algselt rootsi kee- les (1925) ja hiljem Soomes (1929), kus Söderström kujutab end seiklushimuli- se „uue naisena” üksildasel jalgsimat- kal Pariisist Firenzesse ja on joonista- nud sotsiaalseid tüüpe Soome linnadest ja maalt. Kõige huvitavamad tema joo- nistustest on „Mõned naisprofiilid”, mis ilmusid ajakirjas Suomen Nainen aja- vahemikus 1929–1931.

Järgnevalt esines ettekandega „Soo- me ja modernse kunsti genees *fin de siècle*’i Eestis” Chicago ülikooli kraadi- õppur Bart C. Pushaw, kes rõhutas, et kaardistades üle-eelmise sajandivahe- tuse soome kunsti elu mõjude ulatust Eestis, ei saa piirduda üksnes osutus- tega sajandipöördel oma töödega esine- nud soome kunstnike (näiteks A. Gal- lén-Kallela, A. Edelfelti, P. Haloneni, E. Järnefelti, Ellen Theskeffi, H. Sim- bergi) teemade ja stiili järeleaimami- sele XX sajandi alguse eesti kunstnike (näiteks A. Laikmaa, O. Kallise, A. Tas- sa, N. Triigi) töödes. Soome kunsti mõju ulatub palju sügavamale. Eestis võeti eeskuju soome kunstiõppest, kunsti- ühingutest, aga ka soomekeelsetest käsitööajakirjadest ning soome kunsti ülevaadetele omasest retoorikast kuni selleni välja, et eesti kunsti elu moder- niseerijad püüdsid Eestis juurutada soomekeelset sõna *taide*. Pushaw’ väi- tel pärines eesti kunstnike esimene

Soome-suunaline inspiratsioonipuhang Soome paviljonist Pariisi maailmanäi- tuselt 1900. aastal. Iseäranis oluliseks osutusid seal esitatud A. Gallén-Kallela „Kalevala”-ainelised tööd, mida esineja kõrvutas mitme hilisema Oskar Kallise „Kalevipoja”-teemalise taiesega. Laik- maa kutsuski Kallist „Eesti Kallelaks”.

Underi ja Tuglase Kirjanduskesku- se direktori Jaan Unduski ettekanne „Erik Obermann ja elu uus esteetika” tutvustas XX sajandi alguse esimese kümnendi teisel poolel tegutsenud an- dekat ja varalahkunud eesti kunstnik- ku Obermanni (1890–1911), kes suri 21-aastaselt tuberkuloosi. Oberman- nis võib näha realiseerumas uut tüüpi kosmopoliitset kunstnikku, kes teenib vaid omaenda inspiratsiooni, mitte rah- vuslikke huve. Obermanni terminites tähendas see, et kunstnik ohverdab pereelu, sõbrad ja isamaa ning elab pü- sivalts kunstist küllastatud atmosfääris ehk Pariisis. Kunstniku eluplaanid, vaimne areng ja rännakud on lisaks ajavahemikus 1908–1910 Obermannilt emale saadetud kirjadele jälgitavad umbes sajal säilinud poliitilisel karika- tuuril (Ameerika kapitalistidest, vene juutidest ja politseinikest, koolipoistest, üliõpilastest, saksa parunitest, kunst- nikest, koduperenaistest jne). Pariisi perioodil (1910) keskendub Obermann ka paljaste naiste ja suurlinnaelu vi- sualiseerimisele nüüd juba psühholo- giseeritult. Unduski sõnul võib neid pilte käsitada kui kollektiivse alateadvuse allegooriaid.

Tartu Ülikooli teatriteaduse profes- sori ja Helsingi ülikooli lektori Anneli Saro ning Helsingi ülikooli teatriteadu- se emeriitprofessori Pirkko Koski ühis- ettekande „Refleksioonid Euroopast XX sajandi alguse eesti ja soome draamas” väitel oli eesti ja soome draama mo- derniseerumine selles mõttes sarnane, et joonduti Euroopa (eelkõige saksa ja rootsi) draamale iseloomulike võtete ja strateegiate järgi. Samas vormis näi- dendeid omasoodu ka kohalik kontekst: nii piibliteemad, antiikmütoloogia kui

ka Esimese maailmasõja tagajärjed seoti kohalike inimeste ja probleemidega. Göteborgi ülikooli ideeajaloo dotsendi ja Uppsala ülikooli teaduri Katariina Leppäneni ettekanne „Kirjutasin üksnes sellest, mis oli mu mälus”: poliitiline Hella Wuolijoe mina-kirjutistes” keskendus sellele, kuidas kajastub Wuolijoe omaeluloolistes tekstides Eesti ja Soome poliitiline elu XX sajandi alguses. Esineja püüdis vastata järgmistele küsimustele: kuidas konstrueerib kirjanik omaeluloolistes tekstides kuvandit endast kui poliitilisest persoonist; kuidas tema mäng erinevate pseudonüümidega (nt Juhani Tervapää) lõhub faktuaalse ja fiktsionaalse vahelist dihhotoomiat ning kuidas tema loodud „persoonid” seostuvad sotsialistliku „uue naise” kujudga. Leppänen sidus need nn uue naise konstruktsioonid Wuolijoe tekstides Aleksandra Kollontai „uue naise” määratlustega. Kõneleja küsis: millised olid need väljendusvormid ja mudelid, mille kaudu oli võimalik konstrueerida ühe naise elu Hella Wuolijoe kaasajal?

Tallinna Ülikooli võrdleva kirjandusteaduse lektori Piret Peikeri ettekanne „Noor Konstantin Päts kontseptualiseerimas modernset rahvusriiki ja head valitsemisviisi rahvusvahelisel ideedevaljal” uuris, millised olid 1925. aastal vastu võetud etniliste vähemuste jaoks kirjutatud vastuolulise kultuurautonoomia seaduse ideoloogilised juured. Peikeri ettekanne taandus peamiselt noore Pätsi ideoloogiliste vaadete analüüsiks. Pätsi inspireerisid marksistid Otto Bauer ja Karl Renner, kelle poolt välja töötatud mitteterritoriaalse kultuurautonoomia mudel oli katse ühitada sotsialistliku demokraatia ideaalid üha tungivamate rahvuslusnõuetega Austria-Ungari keisririigis. Samas võib selle seaduse viimases versioonis ära tunda ka ideid, mis pärinevad saksa-ameerika klassikaliselt liberaalilt, poliitikafilosoof Francis (Franz) Lieberilt.

Turu ülikooli uurija Veli-Matti Pynttäre ettekanne „Ajakohased mõtisklused: essee, kultuurikriitika ja modern-

sus 1930-ndate soome kirjanduses” raskuskeskmes oli esseežanr. Pynttäre väitel muutub essee alati, olgu selle aines milline tahes, refleksiooniks enda konstrueerimise kultuuriliste tingimuste üle, ning selles mõttes on see vaieldav žanrina, mis tänu oma sotsiaalkultuurilisele ja poliitilisele kontekstile on alati kaasagne. Muuhulgas tõstatas esineja järgmisi küsimusi: millised esseežanrile iseloomulikud jooned muudavad selle iseäranis vastuvõtlikuks kultuurikriitilistele tendentsidele? Kuidas žanrile omased retoorilised võtted mõjutavad tänapäevast arusaama XX sajandi alguses kirjutatud esseedest? Neile ja mitmele teisele küsimusele vastuseid otsides kasutas Pynttäre illustratiivse materjalina mitme 1930-ndate Soomes aktiivselt kirjutatud esseisti ja kultuurikriitiku (Lauri Viljaneni, Tatu Vaasikivi, Olavi Paavolaineni) tekste.

Tallinna Ülikooli kultuuriteooria professori Tiina Kirsi ettekanne „Modernsus ja *journal intime*: Henri-Frédéric Amiel, Friedebert Tuglas ja Aino Kallas” peamine eesmärk oli paigutada Tuglase „Felix Ormusson” (1915) kui päevikromaan Amieli mahukate (kokku 1690 lk) 1882.–1884. aastal avaldatud intiimpäevikute taustale. Toetudes Lorna Martensile jt, märkis Kirss, et Prantsusmaal langes *journal intime*’ide populaarsus kokku samal ajal avaliku fookuse keskmesse tõusnud päevikromaanidega ning seostus omakorda kasvava huviga psühholoogia vastu, millele rajasid teed Hippolyte Taine’i ja Théodule Ribot’ tekstid. Lisaks küsimusele, kas ja kuidas saab intiimpäeviku žanri käsitada „Felix Ormussoni” ühe olulisema intertekstina, huvitus esineja sellest, millise kuju võtab Euroopa metropolide modernsuskogemus ülekantuna perifeersesse kultuuri, kus on põhjust rääkida „hilinevad modernsusest”.

Järgmised kaks ettekannet keskendusid Johannes Semperile kui modernsele kirjanikule. Tartu Ülikooli doktorant Marit Karelson väitis ettekandes „André Gide’i retseptioon

Eestis. Johannes Semperi näide”, et Semperi suhe nooreestlaste tekstides väljenduvasse modernsuskogemusse oli küllaltki kriitiline ja seda vaatamata asjaolule, et tema esimesed tekstid ilmusid nooreestlaste väljaannetes. Näiteks 1911. aastal leidis Semper, et nooreestlaste modernistlikes tekstides ei väljendu mitte loov vaim, vaid pigem hingetu mood, mis püüab järele ahvida Euroopa kirjanduse säravat elegantsi. 1915. aastal lisas ta, et Noor-Eesti jätkab akademiseerumise ja stagnatsiooni liinil. Samas haakub retoorika, mida Semper nooreestlaste kritiseerimiseks kasutas ja mis rõhutas vajadust luua „originaalset eesti kultuuri”, mitmeti A. Gide'i kirjutistele iseloomuliku sõnavara ja tonaalsusega. Esineja tõdes, et Gide'i mõjud on eriti ulatuslikud Semperi noorpõlvapäevikus (nn Peterburi päevik, mis on kirjutatud 1912/13, avaldatud 2013). Sarnaselt eelkõnelejaga oli ka Tartu Ülikooli vanemteaduri Katre Talviste ettekande „Johannes Semper ja *avant-garde* kirjandus. Huvide ja entusiasmi vaheline erinevus” peaesmärgiks näidata Semperi kompleksset suhet eesti kultuurile XX sajandi alguses iseloomulike modernsuskogemustega. Teisisõnu: Semper ei tahtnud mängida modernistide ja avangardistide reeglite järgi. Seda, mis manifestid uueks kuulutasid, ei aktsepteerinud Semper sugugi alati uuena, nähes vastuolu manifestides sedastatu ja ilukirjanduses reaalselt sisalduvate vormilis-sisuliste uuenduste vahel. Samas ei saa mööda vaadata Semperist kui eesti konteks-

tis vaieldamatult väga modernsust autorist. Nagu Talviste märkis, oli ta koos Vildega üks esimesi, kelle töodes peegeldub reaalne suurlinnas elamise kogemus ja sellega haakuv muutunud ajataju.

Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur Eve Annuk keskendus oma ettekandes „Lilli Suburgi uus naine XX sajandi alguses” põhiliselt Suburgi ühele kõige hilisemale omaeluloolisele jutustusele „Linda, rahva tütar” (1900), mis on kirjutatud osalt vastureaktsioonina Ado Grenzsteini jutustusele „Rahva poeg” (1897). Esineja väitis, et selle teksti vorm on ebatraditsiooniline, koosnedes naisprotagonisti ja „uue naise” Linda pikkadest filosoofilistest monoloogidest, mis meenutavad Platoni dialooge (Aino Undla-Põldmäe).

Konverentsi lõpetas Eesti Kirjandusmuuseumi teaduri Rutt Hinrikuse ettekanne „Kõrvaltvaataja päevik või arhiiv oma ajas: Aino Suits ja tema päevik (2014)”. Esineja rõhutas, et ühelt poolt jäi Aino Suits oma mehe Gustav Suitsu abikaasana tema varju. Tema päevik polnud mõeldud avaldamiseks. Teiselt poolt on päeviku näol siiski tegemist oma ajastu arhiiviga, sealjuures väga rikkaliku arhiiviga. Aino Suitsu päevik ei ole üksnes ühe naise elu intiimne kroonika, vaid ka teatav ajastuüldistus. Autor mõtiskleb oma päevikus nii sotsiaalse elu muutumise, kirjanduse ja kirjanduselu probleemide kui ka naise sotsiaalse positsiooni üle.

MIRJAM HINRIKUS